

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Metsätalouden koulutusohjelma/ Metsätalous

Eija Sulkava

MAAKÄVELYMETODI ESIKOULU IKÄISTEN LAPSIEN METSÄNKASVA-
TUKSEN TUKENA

Opinnäytetyö 2012

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Metsätalouden koulutusohjelma

Eija Sulkava	Maakävelymetodi Esikoulu ikäisten metsänkasvatuksen tukena
Opinnäytetyö	45 sivua + 2 liitesivua
Työn ohjaaja	Lehtori Pekka Kuitunen
Toimeksiantaja	Vihdin 4H-yhdistys ry
	Toukokuu 2012
Avainsanat	ympäristökasvatus, metsä, luonto, maakävely

Opinnäytetyöni on jatkumoa Vihdin 4H-Yhdistyksen Ikivihreälle ympäristökasvatuk-sentoimintamallille. Työn tarkoituksena oli tarjota esikouluikäisille maakasvatusmene-telmiin perustava metsäretki, joka perustuu aistien käyttöön. Metsäretket koostuivat maakävelyistä päiväkotien lähimaastoissa.

Kohteina oli kolme eri vihtiläistä esikouluryhmää. Kaksi päiväkotia sijaitsi Vihdin kirkonkylällä ja yksi sijaitsi Vanjärvellä. Kohteet valittiin sijaintinsa sekä erilaisten opetussuunnitelmien vuoksi.

Retket suunniteltiin ja toteutettiin toukokuussa 2011 kolmena eri päivänä. Retkistä laadittiin ennakkomateriaalit eli enakkoinformaatio maakävelystä sekä turvallisuus-suunnitelma ja lopuksi osanottajien edustajat vastasivat palautekyselyyn.

Palautekyselyn perusteella maakävelyt koettiin tärkeimmäksi menetelmäksi, koska sii-nä opetus jäi toissijaiseksi ja ensi sijalle nousi aistien tuoma omakohtainen kokemus lapselle. Haastavana pidettiin ajan käyttöä tietyissä harjoitteissa osalta sekä epäekolo-giset työvälineet yhdessä kohteessa.

Yhteenvetona kokonaisuudesta on, että maakävelyretket ovat menetelmänä toimiva tapa lisätä esikouluikäisten metsä- ja luontotuntemusta aistien avulla.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Business Management

Eija Sulkava

Forest for the child`s

Bachelor`s Thesis

45 pages + 2 pages of appendices

Supervisor

Pekka Kuitunen, lecturer

Commissioned by

Vihdin 4H- yhdistys ry

March 2012

Keywords

Environment education, Forest, Nature, Earth walking

My thesis is a continuation to Vihti 4-H Environmental Education Association ever green business model. The aim is to provide preschool earth education fundamental forest walk, which is based on the use of the senses. The forest consisted of trips earth walk day-care centers nearby landscape.

Targets were three different Vihti`s preschool groups. Two of the nurseries located in the village of Vihti and one located in Vanjärvi. Destinations were chosen by location, as well as various curricula due.

Trips were planned and implemented in May 2011 on three separate days. Tours were drawn up preliminary material or preliminary information earth walk and safety plan and, finally, the representatives of the participants responded to the questionnaire.

Based on the inquiry earth walk was seen as very positive for this method of teaching because it was a secondary priority, and rose to the senses brought personal experience to the child. Challenging time was the use of certain exercises, as well as non-ecologically tools in one.

In summary, the total market is that the method earth walk is a good way to increase pre-school of forestry and nature knowledge through the senses.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO	6
1.1 Työn taustat	7
1.2 Työn tavoitteet	8
2 TYÖN TEOREETTINEN TAUSTA JA VIITEKEHYS	8
2.1 Ympäristökasvatus	8
2.2 Ympäristökasvatuksen tavoitteet päivähoitossa	10
2.3 Palmerin puumalli	10
2.4 Metsäsertifiointi Suomessa	12
2.5 Metsä- ja luonto-opetus esikoulun opetussuunnitelmassa	14
2.5.1 Steinerpedagogisen esikoulun opetussuunnitelma	15
2.5.2 Valtakunnallisen esikoulun opetussuunnitelma	15
2.6 Maakasvatus	18
2.7 Miksi maakasvatusta tarvitaan	20
2.7.1 Mitä maakasvatus on	21
2.7.2 Maakasvatuksen toteuttaminen	23
2.8 4H-yhdistys ry	24
2.8.1 Arvot	24
2.8.2 Organisaatio	25
2.8.3 4H-yhdistysten perinteiset metsät- ja luontotoiminnot ja niiden mallit	25
2.8.4 Metsissä mahdollisuus hanke	26
2.8.5 Vihdin 4H- yhdistys Ry ja Ikivihreä toimintamalli	26
3 TYÖN AINEISTO JA MENETELMÄT	28
3.1 Projektin suunnittelu ja ennakkovalmistelut	28
3.2 Projektin toteutus ja harjoitteet	29
3.2.1 Pekka Peukaloisen laakso	29
3.2.2 Värien häivähdys	30

3.2.3	Kellarin ikkunat	31
3.2.4	Kymmenen kosketusta	31
3.2.5	Tuoksuja	32
3.2.6	Lilliputtien puutarha	33
3.3	Retkien toteutusten vertailu	33
4	PALAUTE	35
5	MAAKÄVELYRETKIEN ONNISTUMINEN	37
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	38
	LÄHTEET	41
	LIITTEET	
	Liite 1. Retkitoiminnan turvallisuussuunnitelma	
	Liite 2. Kysely	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni käsittelee esikouluikäisten metsässä liikkumista ja metsätuntemusta.

Aloitin metsäalan harjoitteluni Vihdin 4H:ssa 2010, jolloin suunnittelin ja järjestelin jo ensimmäisiä maakävelyretkiä Vihdin päiväkodeille sekä peruskouluille. Silloin huomasin, että lapsilta vaikutti puuttuvan perustiedot metsäluonnosta. Peruslajien tuntemus oli heikkoa, mm. puulajeista jopa kuusta ja mäntyä ei tunnistettu oikein, eikä nisäkästuntemuksessa tunnistettu rusakkoa. Tämän lisäksi jokamiehen oikeuksia ei tunnettu tarpeeksi hyvin.

Havaintojen perusteella halusin tehdä asialle jotain ja kysyin opinnäytetyön mahdollisuutta ohjaajaltani. Puheeksi tuli mahdollisuus suunnitella esikouluryhmille jonkinlainen metsäretki, jota he voisivat hyödyntää myös myöhemmin. Vihdin 4H tilasi opinnäytetyön, joka käsittelee nimenomaan esikouluikäisten metsäoppia, ja työstä toivottiin hieman erilaista verrattuna perinteisiin metsäratamalleihin.

Keväällä 2011 aloitin kolmella eri esikouluryhmällä maakävelyretket, jotka poikkeavat selvästi perinteisistä metsäretkistä. Retket toteutettiin toukokuun aikana päiväkotien lähimetsissä.

Työ vaatii metsäosaamista, luonnossa liikkumisen kykyä sekä sujuvaa työskentelyä lasten ja nuorten kanssa. Koin työn olevan minulle mieluista sekä haastava, sen monimuotoisuuden vuoksi.

4H-yhdistys on tehnyt merkittävää työtä lasten ja nuorten metsäosaamisen lisäämiseksi. Hankkeina ovat olleet mm. Metsissä mahdollisuus -hanke sekä Vihdin 4H:n oma hanke Ikivihreä -toimintamalli, jonka jatkoa opinnäytetyöni on.

Pyrin työssäni selvittämään, mitä ympäristökasvatus on ja mitä asioita sen opetuksessa tulee huomioida. Miten ympäristökasvatus on otettu huomioon opetussuunnitelmissa ja minkälaisia ohjelmia on luotu, jotta ympäristökasvatus lisääntyisi?

Lisäksi käsittelen työssäni myös tutkimuksia ja artikkeleita, joiden mukaan luonnossa oleilu voi lieventää ADHD:n oireita. Lopussa kerron, mitä maakasvatuksesta on ja miten maakävelyjä voidaan toteuttaa.

1.1 Työn taustat

Työni on jatkoa Vihdin 4H-yhdistyksen ikivihreämallin ympäristökasvatuksen ohjelmalle. Ikivihreä -toimintamallista löytyy mm. Anne Hjerpperi ja Terhi Kaskioja ovat tehneet opinnäytetyöt, jotka on suunnattu peruskouluikäisille.

Hjerppe suunnitteli metsärasteja, jotka käsittelevät laajasti kaikkea metsään liittyvää mm. metsän kasveja, puun mittausta sekä metsässä retkeilyä. Kaskiojan opinnäytetyönä oli laatia puulajitaulut neljälle hankkeessa mukana olevalle koululle.

Metsäpäiviä pidettäessä huomasimme työharjoitteluani ohjaavan henkilön kanssa, että kyseiset rastit olivat hieman liian vaikeita esikouluikäisille. Tämän takia minua pyydettiin suunnittelemaan esikouluikäisten tasolle sopiva metsäaiheista retkeä.

Opinnäytetyötä aloittaessa löysin artikkeleita, joissa käsiteltiin lapsien luontosuhdetta, joten halusin käyttää siitä saatuja tietoja myös perusteeksi työni tärkeydelle.

Lapset takaisin luontoon (Helsingin Sanomat, 7/09) todettiin, että tätä nykyään lapset ja nuoret eivät enää liiku luonnossa. He ovat vieraantuneet vanhemmille polville itsensä selvistä asioista, kuten metsässä liikkumisesta sekä taidosta tunnistaa lajeja.

Kyseisessä artikkelissa kirjoitettiin eräästä päiväkodista, jonka hoitajat olivat huomanneet lapsilla olevan vaikeuksia pysyä pystyssä epätasaisessa maastossa. Syyksi epäiltiin liiallista kävelyä urbaanissa ympäristössä; tasapaino ei pääse kehittymään tasolle, jollaista metsässä liikkuminen vaatii.

Yhä useammin lapset ja nuoret jäävät sisälle pelaamaan tietokonepelejä, katselevat televisiota ja videoita. Sisäleikitkin ovat yleistyneet.

Ekopsykologi Kirsi Salonen totesi artikkelissa, että syynä kaikkiin edellä mainittuihin ongelmiin on yksinkertaisesti lähimetsien katoaminen kaupungeista. Vielä sukupolvi

aikaisemmin pihoilta pääsi suoraan metsään leikkimään. Samaisessa artikkelissa viitataan tutkimuksiin, joissa todettiin luonnossa liikkumisen laskevan verenpainetta, normalisoivan sydämen sykettä ja rentouttavan.

On myös tutkimuksia jotka viittaavat siihen, että luonnossa oleskelu lieventää tarkkaavaisuushäiriöstä ja masennuksesta kärsivien lasten oireita. Journal of Attention Disorders julkaisi tutkimuksen, jonka mukaan pelkästään 20 minuutin metsässä oleilu saattaa lieventää lasten ylivilkkautta ja lisätä keskittymiskykyä.

Tutkijat Andrea Faber Taylor ja Frances E. Kuo testasivat ADHD:stä kärsiviä lapsia viemällä heidät kävellylle kolmeen eri kohteeseen. Kohteet olivat kaupungin keskusta, rauhallinen nukkumalähiö sekä puisto.

Lapset jaettiin kolmeen ryhmään. Ryhmät kiersivät vuorollaan kohteet. Jokaisen kohteen jälkeen ulkopuolinen asiantuntija suoritti lapsille neurologisen tutkimuksen. Tulokset osoittivat puistossa kävelyn lisäävän lasten keskittymiskykyä, kun taas kahden muun kohteen jälkeen ei huomattu minkäänlaista parannusta.

1.2 Työn tavoitteet

Työn tavoitteena oli suunnitella ja toteuttaa maakasvatus-konseptin mukainen, esi-kouluikäisille suunnattu metsäteemainen ympäristökasvatusretki. Retket rakennettiin kokoon erilaisilla tarinoilla ja tehtävillä, joiden tarkoituksena on saada lapset tutustumaan metsäluontoon aistien ja mielikuvituksen avulla.

2 TYÖN TEOREETTINEN TAUSTA JA VIITEKEHYS

2.1 Ympäristökasvatus

Ympäristökasvatus syntyi 1960-luvulla, mutta 1970–80-luvulla siihen alettiin kiinnittää enemmän huomiota.

Sitä yritettiin lokeroida useisiin eri kategorioihin, kuten kasvatustieteisiin, ympäristötieteisiin, filosofiaan, estetiikkaan ja ympäristösuunnitteluun. Virallista linjausta ei ole löydetty, koska ympäristökasvatus on kokonaisuutena erittäin laaja.

Tukholmassa järjestettiin vuonna 1972 YK:n ympäristökonferenssi, jossa teollisuus- ja kehitysmaiden edustajat kokoontuivat. Kyseisessä konferenssissa otettiin ensimmäinen askel kohti ympäristökasvatusohjelmaa International, Environmental Education Programme eli IEEP. Ihmisen toimintaa maapallolla ei enää pidetty itsestään selvänä vaan ymmärrettiin että ihmisten tulisi oppia elämään maapallolla tuhoamatta sitä.

”Vuonna 1977 hyväksyttiin ministeritasolla ympäristökonferenssissa ympäristökasvatuksen päätavoitteet

1. Kasvattaa selvään tietoisuuteen ja huoleen taloudellisten, sosiaalisten, poliittisten ja ekologisten tekijöiden riippuvuudesta toisistaan kaupunki- ja maalaisympäristössä
2. Mahdollisuus jokaiselle ihmiselle sellaisten tietojen, arvojen, asenteiden, sitoutumisen ja taitojen saaminen, joita tarvitaan ympäristön suojeluun ja parantamiseen
3. Luoda yksilöille, ryhmille ja koko yhteiskunnalle uusia ympäristöön liittyviä toimintamalleja”(Cantell 2004, 19.)

Ympäristökasvatuksella tarkoitetaan kaikilla koulutusasteilla tapahtuvaa elinikäistä oppimisprosessia, jossa ihmiset tulevat tietoisiksi ympäristöstä ja ympäristökysymyksistä ja myös omista rooleistaan ympäristön hoitajina ja säilyttäjinä. (Cantell 2004, 19.)

Ympäristökasvatusta käsitellään monissa eri koulutusasteissa ja se on kuulunut jo useita vuosia valtakunnalliseen opetussuunnitelmaan.

Tarkoituksena on saada lapset ymmärtämään olevansa yksi osa ympäristöä ja luonnon hyvinvointia. Täten jokainen ympäristöteko vaikuttaa tulevaisuuteen ja tulevien sukupolvien elämään.

Yksi suosituimmista ympäristökasvatusmalleista on ollut Palmerin puumalli, josta kerrotaan tarkemmin luvussa 3.3.

Ympäristökasvatus otettiin myös huomioon Suomen metsien sertifiointiohjelmassa. Sertifiointiohjelmasta kerron tarkemmin luvussa 3.5.

2.2 Ympäristökasvatuksen tavoitteet päivähoidossa

Ympäristökasvatus alle kouluikäisille on hieman erilaista kuin peruskoululaisille. Se perustuu enemmänkin kokemuksiin ja elämyksiin luonnosta ja ympäristöstä. Mitä aikaisemmin lapsille tuodaan ympäristötietoutta esille, sitä paremmin siitä tulee yksi osa heidän arkielämää. Aikuisten tulisi käyttää hyväksi lasten tiedonhaluisuutta ja näiden kykyä oppia paljon heitä kiinnostavista asioista.

Käytännön tavoitteet päivähoidossa ympäristökasvatuksessa ovat:

- Lasten kokemusten ja elämysten kasvattaminen
- Luonnontiedon lisääminen
- Omien kykyjen ja mahdollisuuksien havaitseminen
- Ongelmanratkaisukyvyn kehittäminen (Kurtio ja Kurki 1999, 12)

Kokemuksen kautta lasten tulisi saada tietoutta luonnosta, sen osista ja vuorovaikutussuhteista, että he pystyvät:

- ”Liikkumaan ja toimimaan ympäristössään pelkäämättä, mielekkäästi ja turvallisesti
- Havaitsemaan ja käsittämään havaintonsa
- Ymmärtämään puhtaan luonnon ja ympäristöhaittojen merkityksen ihmisten, eläinten ja kasvien kannalta
- Tajuamaan ihmisen vuorovaikutuksen ympäristöhaittojen syntyyn ja mahdollisuuden niiden estämiseen
- Löytämään elämyksiä ja iloa luonnosta”(Kurtio ja Kurki 1999, 13.)

2.3 Palmerin puumalli

Palmerin puumalli on ollut jo vuosia eniten käytetty ympäristökasvatusmalli. Malli on yksi ympäristökasvatuksen perusteoksista. Kirjassaan Joy A. Palmer (Environmental Education in the 21st century 1998) esittelee ympäristökasvatuksen puumallina. Puussa juuret tarkoittavat sitä, että kokemukset kiinnittyvät merkittävien kokemusten ympärille. Oksat ja lehvästö taas jakautuvat kolmeen eri osaan, jotka kuvaavat ympäris-

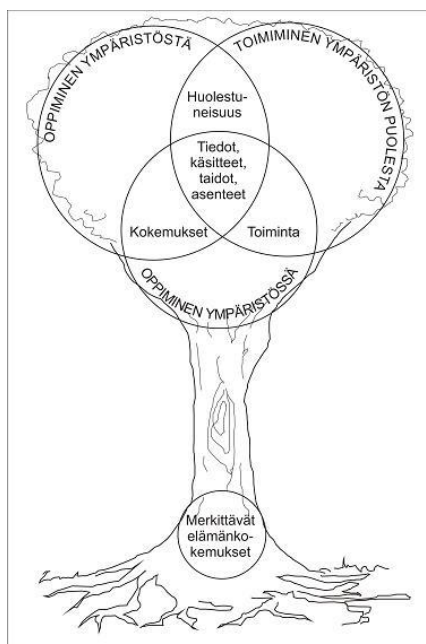
tökasvatuksen keskeisimpiä elementtejä joita ovat: ympäristö, ympäristössä ja ympäristön puolesta.(Cantell 2004, 69.) Ympäristökasvatuksen tulee tapahtua näillä kolmella tasolla samanaikaisesti.

Erikoista Palmerin puumallissa on se että kaikki kolme toimintamallia ovat tasavertaisia toisiinsa nähden ja toimivat samanaikaisesti.

”Palmerin mukaan ympäristökasvatus pohjautuu siihen, että merkittävät elämäkokemukset, oppijan kehitysvaihe sekä aiemman tiedontaso otetaan toiminnassa huomioon. Hän korostaa, että ympäristökasvatuksessa on tärkeää huomioida myös oppijan yhteisöllinen osallistuminen ja sosiaaliset taidot.”(Cantell 2004, 69.)

Oppimisen tulee myös nojautua toiminnallisuuteen, kokemuksellisuuteen ja siihen tulee liittyä vahvasti esteettinen painotus. Ihmisten ja käsitteiden eettinen kasvu syntyy ja kasvaa huolenpidon, ympäristötietoisuuden lisääntymisen ja toiminnan myötä.(Kuva 1.)

Halusin käyttää tätä mallia omassa työssäni jotta voisin tarkistella toteutanko maakävelyretkilläni edelle mainittuja malleja ja toteutuvatko ne yhdessä. Tarkastelen asiaa johtopäätöksissä.

Kuva 1. <http://blogs.helsinki.fi/ymparistokasvatus/ymparistokasvatuksen-teorioita/puumalli/>

2.4 Metsäsertifiointi Suomessa

Suomen metsäsertifiointiin piiriin kuuluu n. 95 prosenttia maamme metsistä. Metsien sertifiointilla tarkoitetaan todistusta, joka takaa kuluttajalle sen, että kyseinen tuote on peräisin hyvin hoidetusta metsästä. ”Hyvällä metsänhoidolla tarkoitetaan metsänhoidon olevan ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä. Metsäsertifiointin tavoitteena onkin edistää kokonaisvaltaisesti kestäväan kehitykseen perustuvaa metsätaloutta asettamalla metsänhoidolle tiettyjä vaatimuksia.

Näiden vaatimusten noudattamista valvoo ulkopuolinen taho.”(Metsissä mahdollisuus kansio, 4H-yhdistys, 113.)

Vuonna 1999 Suomessa astuivat voimaan ensimmäiset metsäsertifiointin kriteerit hyvästä metsänhoidosta. Kriteerit tarkistetaan joka viides vuosi, jolloin niitä kehitetään saadun palautteen mukaan. Standardisointiryhmä sai palautetta ensimmäisistä kriteereistä, erityisesti sen sosiaalisista puitteista.” Sosiaalisesti kestävan metsätalouden indikaattoreita ovat mm. väestön vaikutusmahdollisuudet, metsäalalle työllistyminen, työelämän kehittyminen, kyläyhteisöjen toimivuus, maisemakohteiden säilyminen sekä metsien monikäyttö. “(Metsissä mahdollisuus kansio, 4H-Yhdistys, luku 7)

Kehitystyön tuloksena karsittiin kahdeksan kriteeriä ja sijalle kehitettiin kolme uutta kriteeriä, joista kohta numero 26 käsittelee lasten ja nuorten metsäosaamisen lisäämistä. (Taulukko 1.)

Otsikko	26. Lasten ja nuorten metsäosaamista lisätään
Kriteeri	Alueella laaditaan toimenpideohjelma, jolla edistetään lasten ja nuorten metsäosaamista.
Indikaattorit (mitarit)	<p>Alueen merkittävät metsäalan toimijat⁴³⁾ yhdessä metsäalan nuorisotyöstä ja koulutuksesta vastaavien tahojen kanssa laativat vuoden kuluessa sertifikaatin hakemisesta toimenpideohjelman metsäkeskuksen aloitteesta. Toimenpideohjelman toteuttamisessa pyritään yhteistyöhön myös muiden asiasta kiinnostuneiden tahojen kanssa.</p> <p>Toimenpideohjelma sisältää suunnitelman Lasten ja nuorten metsäluontoa, metsänhoitoa ja metsätaloutta koskevan osaamisen lisäämiseksi ja Metsäalan ammattiin hakeutuvien ja alalla jo opiskelevien nuorten harjoittelu- ja työssäoppimispaikkojen järjestämiseksi.</p> <p>Toimenpiteiden toteutumista seurataan vuosittain.</p>
Määritelmät	43) Kriteerin tarkoittamia alueen merkittäviä metsäalan toimijoita ovat muun muassa metsäkeskus, Metsähallitus, metsänomistajien liitto ja puunhankintaorganisaatiot ja yrittäjä- sekä työntekijäjärjestöt.

Taulukko 1. Toimenpideohjelma lasten ja nuorten metsäosaamisen lisäämiseksi(Metsissä mahdollisuus- kansio 2006, 115.)

Tarkoituksena on siis lisätä lasten ja nuorten metsä- ja luonnontietoutta ottamalla huomioon ne kaikissa metsään liittyvissä ohjelmissa ja prosesseissa, kuten UNFF-prosessi eli YK:n metsäfoorumissa, johon lapset ja nuoret on otettu mukaan yhtenä osapuolena. Suomessa on myös tarkoitus lisätä eri metsäorganisaatioiden roolia yhteistyötahona.

Sosiaalisten kriteerien avulla voidaan vaikuttaa niin metsäomistajien kuin muiden kansalaisten tietouteen ja mielikuviin metsistämme. Varhainen tietojen ja taitojen omaksuminen lisää suomalaisen metsänhoidon, -talouden ja -kulttuurin arvostusta.

Kriteeri 26:n mukaan alueille tulee laatia toimenpideohjelma, joka edistää lasten ja nuorten metsäosaamista. Alueella tarkoitetaan metsäkeskuksen toimialuetta. Toimintaohjelman sisällöstä päättävät metsäalan toimijat, jotka on mainittu kriteerissä. Toteuttamiseen otetaan myös mukaan muita yhteistyöstä kiinnostuneita metsäalan tahoja.

Kun toimenpideohjelma on laadittu, sen vahvistaa vielä sertifiointitoimikunta. Ohjelma vastaa maakunnan tai alueen tarpeita sekä resursseja. Sisältöön vaikuttaa myös se, kuinka paljon alueella on toteutettu metsä- ja luontokasvatusta.

2.5 Metsä- ja luonto-opetus esikoulun opetussuunnitelmassa

Seuraavissa kappaleissa esittelen kaksi erilaista opetussuunnitelmaa, sillä steinerpedagoginen opetussuunnitelma eroaa hieman rungoltaan valtakunnallisesta opetussuunnitelmasta. Suunnitelmat on lainattu suoraan esikoulujen kirjallisista opetussuunnitelmista. Ensimmäisenä käsitellään steinerpedagogisen esikoulun opetussuunnitelmaa ja toisena valtakunnallinen esikoulujen opetussuunnitelma.

2.5.1 Steinerpedagogisen esikoulun opetussuunnitelma

Steinerpedagogisen esiopetuksen tehtävänä ja yleisinä tavoitteina on vaalia lapsen tervettä kehitystä, edistää kasvua ihmisyyteen, vahvistaa oppimisen edellytyksiä, auttaa kehittämään yhteiskunnallisia taitoja sekä seurata lapsen fyysisten, sosioemotionaalisten ja kognitiivisen valmiuksien kehittymistä. Samalla halutaan pyrkiä ennalta ehkäisemään näillä alueilla mahdollisesti ilmeneviä vaikeuksia.

Tärkeinä pidetään myös oppimisen ilon tärkeyttä ja sen vahvistumista, terveen itsetunnon ja myönteisen minäkuvan, kuin myös sosiaalisten taitojen kehityksen vahvistamista.

Steinerpedagogisen opetussuunnitelman mukaan ympäristö ja luonnontietous on lapsille esikoulussa vielä avoin kokemus. Luontaista ihmettelyä ja tutkimisen iloa vaalitaan toiminnassa ja asenteissa. Aikuinen, joka toimii luonnon ja ympäristön puolesta jokapäiväisillä askareillaan, toimii roolimallina lapsille ja saavat näin myös lapset kiinnostumaan ympäristönsä hyvinvoinnista.

Nostan tästä opetussuunnitelmasta esille tärkeimpänä kokemakseni asiaksi sen, että opetussuunnitelman mukaan lapsien kanssa tulisi tehdä retkiä lähimetsään eri vuodenaikana, jolloin metsässä liikkuminen tulee tutuksi.

2.5.2 Valtakunnallisen esikoulun opetussuunnitelma

Valtakunnallisessa esiopetuksen opetussuunnitelman tehtävät ja yleiset tavoitteet perustuvat yhteiskunnan perusarvojen pohjalle. Näitä ovat mm. kansallinen lainsäädäntö, kansainväliset julistukset suositukset tai sopimukset. Näillä tavoitteilla pyritään vaalimaan ihmisoikeuksia ja maapallon elinkelpoisuutta.

Keskeisinä tehtävinä on edistää lasten kasvua ihmisyyteen ja eettisen vastuunkykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen ohjaamalla häntä toimimaan vastuullisesti yhteisesti hyväksyttyjen sääntöjen noudattamisella. Lapsien tulee myös arvostaa muita ihmisiä.

Tarkoituksena on myös edistää lapsien suotuisaa kasvu-, kehitys- ja oppimisedellytyksiä. Samalla tuetaan ja seurataan fyysistä, psyykkistä, sosiaalista, kognitiivista ja emotionaalista kehitystä ja ehkäistään mahdollisesti ilmeneviä vaikeuksia.

Lapsen itsetuntoa on tärkeää vahvistaa myönteisen oppimiskokemuksen avulla sekä tarjota mahdollisuus monipuoliseen vuorovaikutussuhteeseen muiden ihmisten kanssa. Lapsen kokemusmaailmaa tulisi rikastuttaa ja häntä autetaan suuntautumaan rohkeasti uusiin kiinnostuksen kohteisiin. Esiopetuksen toteutumisessa on myös huomioitava sukupuolten erityistarpeet ja taattava tasavertaiset mahdollisuudet oppimiseen ja koulun aloittamiseen.

Lapsen kehityksen kannalta on tärkeää, että varhaiskasvatus ja siihen sisältyvä esiopetus sekä perusopetus muodostavat johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden. Esiopetuksen järjestämisessä tulee siten ottaa huomioon toisaalta muun varhaiskasvatuksen ja toisaalta perusopetuksen tavoitteet ja sisällöt. Riippumatta siitä, toteutuuko esiopetus erillisryhmässä tai yhdistettynä muiden ikäryhmien kanssa, sen tavoitteet ja omaleimaisuus on kuitenkin aina otettava huomioon.

”Jotta asetettuihin tavoitteisiin päästäisiin, on tärkeää, että opettaja ja huoltajat sekä esiopetuksen toteuttamiseen osallistuva henkilöstö kantavat yhdessä vastuun lapsen säännöllisestä osallistumisesta esiopetukseen.” (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010, 6-7)

Kohta 3.2.4 Ympäristö- ja luonnontieto

”Ympäristö- ja luonnontieto auttaa lasta ymmärtämään ympäristöään, tukee ajattelun ja oppimaan oppimisen taitojen kehittymistä sekä vahvistaa elämyksellistä, kokemuksellista ja emotionaalista suhdetta luontoon ja muuhun ympäristöön.

Oppimisen lähtökohtana on lapsen monimuotoinen elinympäristö, jonka tunteminen luo pohjaa laajemmalle ymmärrykselle ympäröivästä maailmasta.

Esiopetuksen tavoitteena ympäristö- ja luonnontiedossa on, että lapsi oppii ymmärtämään ja arvostamaan luonnonvaraista ja rakennettua ympäristöä, erilaisia ihmisiä ja kulttuureja sekä tuntemaan oman toimintansa vaikutuksen lähiympäristöönsä.

Lapsi oppii ottamaan omassa toiminnassaan huomioon luonnon monimuotoisuuden, ympäristön viihtyisyyden ja kauneuden sekä toimimaan ympäristöä säästävällä tavalla ja sitä hoitaen. Myönteisen ympäristösuhteen kehittymisen yhtenä edellytyksenä on, että lapsi kokee elinympäristönsä myös turvalliseksi ja kiinnostavaksi tutkimus- ja leikkipaikaksi.

Lapsen ympäristöopiskelu tukeutuu ongelmakeskeiseen tutkivaan lähestymistapaan, jossa lähtökohtana ovat ympäristöön liittyvät asiat, ilmiöt ja tapahtumat.

Vaikka opiskelu tapahtuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muiden kanssa, tiedonhankinnassa jokainen lapsi on aktiivinen toimija, joka rakentaa omaa ymmärrystään monin erilaisin keinoin. Lasta rohkaistaan muotoilemaan kysymyksiä ja etsimään niihin selityksiä. Havaintojen avulla, kaikkia aisteja käyttäen, hän saa tietoa ympäröivästä maailmasta, ja siksi häntä myös ohjataan havaintojen teossa erilaisin apukeinoin, kuten mittauksin. Lapsi oppii kuvailemaan, vertailemaan, luokittelemaan ja järjestämään havaintojen ja mittausten avulla saatuja tietoja ja tuloksia sekä esittämään näille toimille perusteluja.

Samoin hän oppii niiden pohjalta muodostamaan käsitteitä, tekemään päätelmiä ja löytämään syy-seurausselityksiä. Havaintoja ja tutkimusten tuloksia harjoitellaan merkitsemään muistiin ja esittämään niitä esimerkiksi piirtämällä, kertomalla tai näyttelemällä. Kokeellisesti saatuun, kuultuun tai nähtyyn tietoon opetellaan suhtautumaan kriittisesti.

Sisällöt valitaan esimerkiksi seuraavilta luonnontieteellisiltä aihealueilta: ihminen ja hänen suhteensa ympäristöön, eliöt ja niiden elinympäristö, maa ja avaruus, ympäristön aineet ja materiaalit sekä energiaan liittyvät asiat. Luonnontieteellisiä käsitteitä hyödyntäen voidaan opetus suunnitella integroiduiksi teemoiksi, jotka liittyvät lapsen elämänpiiriin.

Teemat suunnitellaan kuitenkin siten, että ne tarjoavat lapselle mahdollisuuden rakentaa maailmankuvaa sekä hankkia arkielämän ymmärtämistä edistäviä tietoja, taitoja ja valmiuksia.”(Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010, 15)

2.6 Maakasvatus

The Institute for Earth Education on vapaaehtoisvoimin toimiva, voittoa tavoittelematon järjestö, joka perustettiin vuonna 1974. Sen kansainvälinen verkosto muodostuu erilaisista järjestöistä ja yksityisistä ihmisistä, joita yhdistää kiinnostus lisätä tietoutta maakasvatuksen tavoitteista, periaatteista ja ohjelmista.

”Ohjelmien tavoite on saada ihmiset näkemään maapallo ainutlaatuisena elämän aluksena sekä auttaa heitä pääsemään parempaan vuorovaikutussuhteeseen sen kanssa.”(Maakasvatus 2012)

”Instituutin vapaaehtoisverkosto muodostuu yksityisistä ihmisistä ja jäsenjärjestöistä.”(Maakasvatus 2012) Heidän päärahoitus koostuu materiaalien myynnistä, työpajojen osallistumismaksuista, jäsenmaksuista ja vuosittaisista pienistä avustuksista.”

Maakasvatusinstituutti näkemyksen mukaan itse maakasvatus tulisi sisältyä jokaisen koulun opetussuunnitelmaan, jokaiseen nuoriso-ohjelmaan ja kaikkien aikuisjärjestöjen ohjelmaan selvästi erillisenä osana. He haluaisivat lisätä ekologisten peruskäsitteiden ymmärtämistä ja niiden merkityksen tajuamista arkielämässä. Tätä ajatusta pidetään tärkeänä, jotta sen voisi jättää muutaman satunnaisen oppitunnin, harjoitteen tai keskustelun varaan. Voimakas tunneside luontoon ja lisääntynyt ekologisten järjestelmien ja eliöyhteisöjen ymmärrys toimivat pohjana myönteiselle ympäristötoiminnalle. Maakasvatusinstituutio haluaisi, että oppimiskokemusten tulisi sisältää enemmänkin ”taikaa ja tarkoitusta” kuin ”nimiä ja numeroita”, ja kokemusten tulisi tapahtua mieluummin luonnossa. Heidän näkemyksen mukaan kaikkien ympäristöohjelmien tulisi vaatia osallistujiaan ryhtymään muuttamaan ja parantamaan omia tapojansa, jotka vaikuttavat ympäristöön. Ohjelmaa toteuttavien ohjaajien ja paikkojen tulisi toimia esikuvina. Maakasvatusta pidetään vakava tehtävä, mutta maapalloon tutustumisen tulisi olla koko elämän kestävä seikkailu, joka on täynnä ihmetystä ja iloa. (Maakasvatus 2012)

Instituutin kehittämät ohjelmat, kuten Sunship Earth, Earthkeepers (Maanvartijat), Sunship III ja Rangers of the Earth toimivat nyt useissa paikoissa ja keskuksissa eri puolilla maailmaa. Ohjelmia käännetään jatkuvasti uusille kielille. Tällä hetkellä Maakasvatusinstituutin paikallisjärjestöt toimivat Alankomaissa, Italiassa, Iso-Britanniassa, Japanissa, Kanadassa, Saksassa, Suomessa, ja Yhdysvalloissa. (Maakasvatus 2012)

Maakasvatus on vaihtoehto ”normaalille” opetustyyliä kouluissa. Tärkeimpinä pidetään löytämisen taikaa, innostuneisuutta ja vapaaehtoista osallistumista mielikuvituksen voimin. Maakävelyn tarkoituksena ei ole vastentahtoinen ja usein tylsäksi koettu kerääminen, keskusteleminen ja erilaisten lajien tunnistamista kirjoista. Kolme painotettua asiaa ovat:

- Ekologisten peruskäsitteiden vahvistaminen
- Aistien herkistäminen ja tietoisuuden avartaminen
- Mahdollisuuksia yksinoloon luonnossa (Maakävelyt-kansio 2001.)

Maakasvatuksessa käytetään erilaisia välineitä, kuten tässä opinnäytetyössä käytetty maakävely on erityyppisten harjoitteiden apuväline, joiden tarkoituksena on tukea lapsia luomaan suhdetta luontoon. Harjoitteet on tarkoin valittu tietyistä aihepiireistä jotka tarjoavat samalla yhteisiä kokemuksia ja myös mahdollisuuksia yksilöllisiin toimintoihin.

Suomessa toimii Suomen maakasvatussyhdistys ry joka on The Institute for Earth Educationin alaosasto. Sen tarkoituksena on tukea, kehittää ja koordinoita täällä tapahtuvaa maakasvatusta. He järjestävät maakasvatuksesta kiinnostuneille kasvattajille koulutuksia maakasvatuksesta, maakasvatusohjelmista ja maakasvatuksen menetelmistä sekä kääntävät ja julkaisevat Maakasvatusinstituutin materiaaleja. Suurin osa maakasvatusohjelmista on toteutettu Suomen luontokouluissa.

Maanvartijat-ohjelma on ollut käytössä Helsingissä Nuorten Luontotalolla sekä Vantaan, Kokkolan ja Saaristomeren luontokouluissa. Maanvartijat-ohjelmaan voi tutustua mm. Helsingissä Nuorten Luontotalolla.

Maakasvatuksen ”isähahmo” eli kehittäjänä on toiminut Steve Van Matren. Hän nousi suosioon luontokasvatuksen tiimoilla Sopeutumis-ohjelmaa kuvaavien Acclimatization ja Acclimatizing -kirjojen julkaisun myötä vuonna 1974. Tätä nykyään Steve on maailmankuulu kirjailija, suunnittelija ja kasvattaja. Hän on toiminut mm. luokanopettajana, leirinjohtajana, nuoriso-ohjaajana, koulutuskonsulttina ja yliopistoprofessorina. Kansainvälisen maakasvatusinstituutin perustajana ja puheenjohtajana professori Van Matre on esiintynyt sadoissa koulutustilaisuuksissa sekä Yhdysvalloissa että muualla maailmassa. (Maakasvatus 2012)

2.7 Miksi maakasvatusta tarvitaan

Maakasvatus yhdistyksen mukaan maakasvatuksen tarkoituksena on säilyttää maapallomme valtava rikkaus ja sen elämän rikkaus. Se tapahtuu muuttamalla ihmisten suhtautumista elämäntapaan. Heidän mielestään maailman terveys on uhattuna ja ihminen on omalla toiminnallaan aiheuttanut sen. Tämän takia sitä täytyy suojella ja maakasvatusta pidetään uutena alkuna.

Yhdistyksen mukaansa ihmiset asuvat eräänlaisessa laatikossa ja siirtyvät sieltä toiseen laatikkoon mennessään töihin. Tämä on johtanut siihen että ihmiset uskovat heidän yhdyskuntiansa pitävän elämää pystyssä maapallolla. (Maakasvatus 2012)

”On luonnotonta ja epäterveellistä, että niin monet ihmiset läntisissä yhteiskunnissamme ovat nykyisin täysin erillään heidän elämäänsä ylläpitävästä energian lähteestä. Useimpia muita eliölajeja ei voi erottaa eliöyhteisöstään näin helposti. Maakasvatuksen tehtävä on tuoda ihmiset ulos laatikoistaan ja saada heidät uppoutumaan siihen vihreään ja elävään, joka ylläpitää heidän elämäänsä.” (Maakasvatus 2012)

Maakasvatuksen tehtävänä on siis parantaa niiden ihmisten tietoisuutta, joilla on heikko suhde luontoon sekä vahvistaa niiden ihmisten kokemuksia joilla on jo läheinen suhde siihen. (Maakasvatus 2012)

Yhdistys uskoo että maailma kaipaa puolestapuhujia sekä opettajahenkisiä ihmisiä. Maakasvattajana toimiminen koostuu kolmesta yhtenäisestä osasta. Hänen tulisi auttaa toisia ymmärtämään ja arvostamaan luontoa sekä muuttamaan elämäntapojaan. Toiseksi hänen tulisi toimia roolimallinen muille toimimalla itse ympäristöä suosivilla (elää mahdollisimman ekologisesti) tavoilla ja luopua haitallisista tavoista. Samaan aikaan maakasvattajan tulisi olla valmis puolustamaan niitä elämänmuotoja, jotka eivät kykene puolustamaan itseään julkisesti.

Lähtökohtana maakasvatuksessa on, että kun henkilöt saadaan näkemään maapallo uudessa valoisuudessa ja muuttamaan sitä koskevia käsityksiään, ovat he valmiita esittelemään sitä toisille ihmisille tuoreesti uudella tavalla.”(Maakasvatus 2012)

2.7.1 Mitä maakasvatus on

Maakasvatus koostuu ymmärtämisestä, tuntemisesta ja käsittelemisestä. Maakasvatusseuran mukaan ihmisten tulee ymmärtää, miten kaikki toimii maapallolla.

”Planeettamme perustoiminnot voidaan selvittää neljän keskeisen tekijän avulla:

- energian virtaus
- aineen kiertokulku
- eliöiden välinen vuorovaikutus
- muotojen muuttuminen.

Tämä suurin piirtein hahmotettuna on se ydin, johon meidän on keskityttävä ryhtyessämme selittämään oppilaille, miten Maa-planeetan elämä rakentuu.” (Maakasvatus 2012)

Maakasvatuksen tarkoituksena on halu saada ihmiset nauttimaan kosketuksesta luontoon. Halutaan, että he saisivat luonnosta kokemuksia oman elämänilonsa vahvistamiseen ja tällainen ilo merkitsee ihmisille onnen ja ihastuksen tunnetta. Yhdistyksen mukaan toivotun ilontunne ei kuitenkaan ryhmäharjoituksessa. Jotta sen voisi kokea täydellisesti, luonnossa on oltava yksin. Ihmisten tulisi tuntea yhteenkuuluvaisuutta kaikkien muiden elämänmuotojen kanssa, koska kaikilla eliöillä on samat yhteiset piirteet.

Kaikki maapallolla elävät eliöt käyttävät energiaa, kasvavat, lisääntyvät ja kohtaavat vaaroja. Ne myös menestyvät parhaiten silloin kun niiden elinpaikan olosuhteet vastaavat parhaiten niiden tarpeita. (Maakasvatus 2012)

Monesti tuntuu, että ihmisten kunnioitus eliöyhteisöjä kohtaan on täysin kadonnut. Sen sijaan, että ihmiset näkisivät maapallon ihmeellisenä elämänaluksena, he käyttäytyvät kuin se olisi valtava supermarket, jossa on käynnissä loputon kulutusrieha. Ihmisten tulisi tiedostaa, että olemme kuitenkin täysin maapallon elämän perusjärjestelmien hallinnassa. Me ihmiset emme omista elämää, vaan se omistaa meidät. Ihmisten tulisikin iskostaa lajimme mieliin kunnioitus kaikkia niitä eliöyhteisöjä kohtaan, joista me kaikki olemme lopulta riippuvaisia. Yhdistys ajatuksen mukaan kunnioitus saattaa olla niitä harvoja tunteita, jotka voivat hillitä ihmisten toimintaa. (Maakasvatus 2012)

Maakasvatusyhdistykseen mukaan maapallomme ongelmat eivät johdu pelkästään siitä, että ihmiset eivät ymmärrä asioiden yhteyksiä. Heidän mielestä monet heistä eivät yksinkertaisesti välitä. He haluavat saada ihmisten rakkauden heräämään maapalloa kohtaan jotta se saataisiin selviämään hengissä. Kun jotain rakastaa, on valmis myös tekemään uhrauksia sen puolesta. (Maakasvatus 2012)

Käsittelyllä tarkoitetaan sitä, että asioiden ymmärtämisestä ja välittämisestä ei ole ihmisille mitään hyötyä, jolleivät he ota näitä asioita huomioon omassa elämässään ja tekemisissään. Heidän tulisi toimia ymmärryksen ja tunteiden mukaisesti. Tämän takia kolmas asia maakasvatuksessa onkin se, että ymmärrys ja tunteminen tulisi siirtää jokapäiväiseen elämiseen eli oppia soveltamaan koettua omassa arjen valinnoissa.

Maakasvatusyhdistyksen mukaan useimmat ihmiset eivät ymmärrä ekologiaa eivätkä sitä, mitä merkitystä ekologisilla prosesseilla on heidän omassa elämässään. Se mitä koulussa opetetaan, ei yksinkertaisesti heidän mukaan tehoa useimpiin oppilaisiin. Oppilaat eivät koskaan todella yhdistä sitä omaan elämäänsä. (Maakasvatus 2012)

Jotta maakasvatus menetelmänä voisi auttaa ihmisiä rakastamaan maapalloa; ihmiset on saatava useammin luontoon ja autettava heitä saamaan siitä kaikista itselleen niin paljon, että se näkyy lopulta ihmisten koko elämäntavassa.

Yhdistys uskoo, että arvojen rakentamisharjoitukset voivat auttaa ihmisiä käsittelemään tunteitaan maapalloa ja sen elämää kohtaan.

Maakasvatusyhdistyksen mukaan se sopusointu, jonka he haluavat rakentaa, ei merkitse maapallon luonnonjärjestelmien ja eliöyhteisöjen valjastamista täysin omien halujemme palvelijoiksi. Se merkitsee, että opimme elämään myös luonnon asettamien rajoitusten puitteissa. On autettava ihmisiä analysoimaan nykyistä elämäntapaansa ja vähentämään vaikutustaan maapalloon askel askeleelta. (Maakasvatus 2012)

Maakasvatusyhdistyksen tavoitteena on, että ihmisistä tulee aktiivisia osanottajia siinä ympäristömuutoksessa, jota he kipeästi kaipaavat, ja että he aloittavat omalta asuinalueeltaan. Kun he ovat aloittaneet oman elämäntapansa muuttamisen, on vain luonnollista, että he alkavat työskennellä yhdessä muiden kanssa järjestelmien muuttamiseksi. (Maakasvatus 2012)

2.7.2 Maakasvatuksen toteuttaminen

Maakävelyssä tärkeintä on aistien herkistäminen ja havaintoherkkyyden kasvattaminen. Luonnon ihmeisiin ja sen monimuotoisuuteen tutustutaan elämyksellisin seikkailun voimin. Tämä on helppo tapa tutustua luontoon, samalla lapset saavat hyötyliikuntaa ja metsässä liikkuminen kehittää heidän motoriikkaa. (Maakävelyt-kansio 2001.)

Maakävelyt koostuvat yleensä noin 4—6 harjoitteista, jotka on suunniteltu siten, että tarina etenee sujuvasti. Retken pituus voi vaihdella viidestätoista minuutista - tuntiin. Metsässä ollessa kiinnitetään huomio sellaisiin asioihin, joihin yleensä ei kiinnitetä mitään huomiota, kuten jalkojen alla oleva mikromaailmaan. (Maakävelyt-kansio 2001.)

Maakävelyn vetäjä ei ole retken keskipiste, vaan tärkeintä on luonto. Oppaan tehtävänä on vetää harjoitteet, mutta tärkeintä on yhdessä tekeminen luonnossa ja osallistuminen harjoitteisiin. (Maakävelyt-kansio 2001.)

Yhtä tärkeää on saada eri harjoitteiden kulku sujumaan sulavasti toisiinsa liittyen. Tarkoituksena ei ole luennoida lapsille ja komentaa heitä seuraamaan opasta, vaan lapset tulee saada siirtymään harjoitteesta toiseen sujuvasti tarinoiden avulla, jotka on

rakennettu harjoitteiden sisälle. Siirtymisten tulee siis tapahtua huomaamattomasti. Retkeläisillä tulisikin olla retken päätyttyä tunne, että kaikki harjoitteet sulautuivat yhdeksi tarinaksi ja aika saatiin kulumaan nopeasti.

Maakävelyretkillä tulisi välttää seuraavia asioita:

- ”- lajinmääritys ja nimeäminen
- puhuminen ilman kiinnekohtaa
- kysymys ja vastauspelin pelaaminen
- harjoitusten hajottaminen

Toteuta näitä:

- taianomaisten oppimiskokemusten luominen
- jakamisen ja tekemisen korostaminen
- opitun palkitseminen, vahvistaminen ja yhdistäminen
- esikuvana toimiminen ympäristöasioissa” (Maakasvatus 2012)

2.8 4H-yhdistys ry

4H- järjestö on poliittisesti sitoutumaton kansalaisjärjestö. Sen tehtävänä on tukea lasten ja nuorten tasapainoista kehitystä ja elämänhallintaa. Yhdistyksen mukaan tehtäviä toteutetaan edistämällä lasten ja nuorten omatoimisuutta, yritteliäisyyttä ja arjen taitoja. Tärkeänä pidetään myös yhteistyötaitojen, kansainvälisyyden sekä luonnon ja ympäristön kunnioituksen lisäämistä.

2.8.1 Arvot

4H:n tärkeimpinä arvoina pidetään yritteliäisyyttä, ahkeruutta, yhteistyötä, rehellisyyttä, oikeudenmukaisuutta sekä välittämistä ja suvaitsevaisuutta.

4H:n kansainvälinen nimi koostuu neljästä sanan alkukirjaimista jotka ovat järjestölle tärkeitä arvoja

”HARKINTA – HEAD

HARJAANNUS – HANDS

HYVYYS – HEART

HYVINVOINTI – HEALT”

(4H-yhdistys 2006)

Näihin sanoihin sisältyy järjestötyön perusajatus, eli edistää lasten ja nuorten kasvamista aikuiseksi, jotka pään harkinnalla, käsien taidolla ja sydämen hyvyydellä pystyvät luomaan arkipäivän hyvinvointia niin itselleen kuin muille. Järjestön ”punainen lanka” on, että tekemällä oppii ja se 4H-toiminnan tärkein työmenetelmä. (4H-yhdistys 2006)

2.8.2 Organisaatio

Lähes jokaisessa Suomen kunnassa tehdään 4H-yhdistyksen toimesta nuorisotyötä ja nuorisojäseniä yhdistyksissä on yli 70 000. ”Paikallisten yhdistyksen toimintaa tukevat maakunnalliset 4H- piirit ja Suomen 4H-liitto valtakunnallisella tasolla.”.(4H-yhdistys 2006)

Suomen 4H-liiton jäseniä ovat yhdeksän maa-, metsä- ja kotitaloudellista, osuustoiminnallista sekä sivistystyötä tekevä keskusjärjestö tai erikoisyhdistystä (perustajajäsenet) sekä 4H-piirit (4H-yhdistys 2006).

2.8.3 4H-yhdistysten perinteiset metsät- ja luontotoiminnat ja niiden mallit

4H- järjestöt ovat luoneet metsä- ja luontotoiminnan malleja, joiden tarkoituksena on lisätä lasten ja nuorten metsä- ja luontotietoutta sekä tarjota harraste- ja työmahdollisuuksia. Tavoitteena on antaa lapsille ja nuorille mahdollisimman monipuolinen kuva metsästä ja luonnosta sekä metsätaloudesta. 4H tarjoaakin nuorille mahdollisuuden tutustua metsä- ja luontoalan ammatteihin sekä edistää luonnonvara-alan yrittäjyyttä. (4H-yhdistys 2006)

4H tarjoaa lapsille ja nuorille erilaisia metsä- ja luontokerhoja. Yhdistys järjestää luontopolkukilpailuja, jonka tarkoituksena on kasvattaa tulevaisuuden metsätaitajia itse metsätaitokilpailuihin.

Haluan vielä mainita 4H:n valtakunnallisesta hankkeesta, joka on tärkeä lasten ja nuorten metsä- ja luonto-osaamisen lisääjänä. Tästä hankkeesta kerron seuraavassa luvussa.(4H-yhdistys 2006)

2.8.4 Metsissä mahdollisuus-hanke

Metsissä mahdollisuus-hanke, joka toteutettiin yhteistyönä monien metsäalan osaajien kanssa. Tarkoituksena oli luoda yhteistyöverkkoja, lisätä niiden avulla lasten ja nuorten metsä- ja luonto-osaamista ja samalla kehittää niihin sopivia toimintamalleja.

Yhteistyötahoina toimivat mm. metsäkeskukset, Metsätutkimuslaitos METLA, metsähallitus, maa- ja metsätalousministeriö MMM, ELY-keskus ja Luonto-liitto. (4H-yhdistys 2006)

Yhteistyön avulla lapsille, nuorille ja opettajille on järjestetty erilaisia metsään ja luontoon liittyviä tapahtumia. Metsä- ja luontotapahtumat antoivat samalla yhteistyötahoille erittäin hyvää kokemusta erilaisista kohderyhmistä. (4H-yhdistys 2006)

2.8.5 Vihdin 4H- yhdistys ry ja Ikivihreä toimintamalli

Vihdin 4H-yhdistys on yksi maamme vanhimmista yhdistyksistä ja se perustettiin 1929. Vuosi 2010 oli siis Vihdin yhdistyksen 81 toimintavuosi. Yhdistys toimii koko Vihdin kunnan eri alueilla. Vuonna 2010 toimintaa järjestettiin Selissä, Tervalammella, Otalammella, Kirkonkylällä neljässä kohteessa, Haimoossa, Oinasjoella ja Vänjärvellä. Yhdistys koostuu pääasiassa 6—28-vuotiaista lapsista ja nuorista. 2010 nuorisojäseniä oli 545, joista valtakunnallisen jäsenmaksun maksaneita oli 437 ja muita nuorisojäseniä 108. Yhdistys panosti vahvasti kehitystyöhön hanketoiminnan kautta. Kalenterivuonna 2010 oli yhteensä kymmenen erillishanketta. Yhtenä hanketoiminnan esimerkkinä on Ympäristökasvatuksen Ikivihreä toimintamalli, joka toimi hanketyönä 15 vihtiläisessä koulussa.

Tästä toimintamallista kerron tarkemmin seuraavassa luvussa. Samaisen vuoden aikana yhdistys organisoi kunnan alueella 10 kerhoa ja järjesti erilaisia koulutuksia lapsille ja nuorille.

Vuosien 2003–2010 aikana Vihdissä kehitettiin ja toteutettiin ympäristökasvatusohjelma ikivihreä toimintamalli. Yhteistyötä tehtiin koulujen sekä 4H:n välillä. Tarkoituksena oli lisätä oppimisen mahdollisuutta koulujen lähiympäristössä tekemällä ja kokemalla. Samalla siirrettiin kestävän kehityksen neljä tavoitetta koulujen arkeen: ekologinen, taloudellinen, kulttuurillinen ja sosiaalinen näkökulma. Ikivihreän mallin myötä oppiminen tapahtuu luonnossa, luonnosta ja luonnon hyväksi.

- Apua ulkona sijaitsevien oppimisympäristöjen löytämiseen ja käyttöönottoon.
- Uusien ulkona sijaitsevien oppimisympäristöjen kuten kasvimaiden rakentuminen kouluille
- Lähiympäristön mahdollisuuksien kuten metsien, vesistöjen ja maatilojen käyttö sekä kädentaitojen ja ympäristötaiteen käyttöönotto koulun opetuksessa
- Oppimista itse tekemisen ja oman kokemuksen kautta
- Monipuolisempaa ja syvempää oppimista koulun opetussuunnitelman mukaan
- Ympäristökasvatusmallin pohjalta koulun oman kestävän kehityksen mallin luominen (ikivihreämalli 2012)

Hankkeen eri yhteistyötahot ovat olleet erittäin tärkeitä tekijöitä toiminnan toteutumisen jatkuvuuden takia. Yhteistyötä tehtiin mm. koulujen, paikallisten toimijoiden ja yritysten kanssa.

Vuonna 2004 Vihdissä oli neljä pilottikoulua jotka olivat mukana Ikivihreä-toimintamallissa ja vuosina 2008—2009 hanke laajeni ja mukaan tuli yhä useampi peruskoulu. Ohjelmaan kuuluu jo 15 Vihtiläistä peruskoulua.

”Ikivihreän mallin ympäristökasvatusidea syntyi vuonna 2003 Ikivihreät taidot -hankkeesta.

- **Ikivihreät taidot (2003–2006)** - loi ja kehitti idean toteuttaa ympäristökasvatusta koulun ja 4H:n yhteistyönä
- **Ikivihrein siivin (2006–2007)** - lisäsi malliin mm. lähimetsän käytön oppimisympäristönä
- **Ympäristökasvatuksen ikivihreä toimintamalli (2007–2008)** - on tuonut mallille valtakunnallista tunnettuutta
- **Vihdin malli (2008–2010)** vaihe, johon tuki on saatu Opetushallituksen oppimisympäristöjen kehittämisvaroista.” (Ikivihreämalli 2012)

3 TYÖN AINEISTO JA MENETELMÄT

3.1 Projektin suunnittelu ja ennakkovalmistelut

Toukokuussa 2011 otin yhteyttä kolmeen esikouluun joista kaksi esikoulua olimme valinneet sijainnin takia ja yhden erilaisen opetussuunnitelman takia.

- Vanjärven esikouluryhmä sijaitsee maalla.
- Myrskylän esikouluryhmä sijaitsee Vihdin kirkonkylän keskustassa.
- Martin esikouluryhmä, Steineropetus.

Lähestyin päiväkoteja sähköpostilla, jossa kerroin tekeväni opinnäytetyötä 4H-yhdistykselle ja tiedustelin, olisivatko he kiinnostuneita osallistumaan myöhemmin toteutettaville maakävelyretkille. Kaikki valitut päiväkodit halusivat osallistua mielellään maakävelyretkille ja jokaisen ryhmänvetäjän kanssa sovimme retkipäivät.

Retkiä suunnitellessa piti ottaa mm. huomioon maastoalueen tuomat mahdolliset riskit. Tämän takia tein jokaiselle kolmelle retkelle turvallisuussuunnitelman jonka esikouluopettaja luki ja allekirjoitti. (Liite 1.)

Itse retkiohjelmaa suunnitellessa täytyi huomioida vuodenaika. Ohjelmanumerot valitsin sen hetkisen vuodenajan mukaan, eli mitä harjoitteita oli mahdollista tehdä toukokuussa. Useimmat osat maakävelyharjoitteista on mahdollista suorittaa minä vuodenaikana tahansa, mutta joukossa oli muutama tehtävä, jota ei voinut toteuttaa vielä toukokuussa. Ohjelmanumerot täytyi koostaa luontevasti yhteen, mikä aiheutti jo sinänsä pieniä ongelmia ja haastavuutta.

Harjoitteita varten tarvittiin erilaisia apuvälineitä, joita valmistelin muutaman päivän ajan. Pyrin tekemään kaikki tarvittavat apuvälineet luontoa kunnioittaen, kuten käyttämällä vessapaperihylsyjä kiikareihin ja munakennoja taikakennoihin.

Tuoksukoktaileihin kaavailemani pilttipurkit oli ikävä kyllä ennätetty jo kierrättää, joten jouduin tyytymään muovisiin kertakäyttökuppeihin.

3.2 Projektin toteutus ja harjoitteet

3.2.1 Pekka Peukaloisen laakso

Retki alkaa tarinalla metsässä elävistä peukaloisista, jotka ovat nimensä mukaisesti vain peukalon kokoisia ja tämän takia erittäin vaikeita havaita. Ohjaaja johdattaa lapset ”läpinäkyvästä” portista sisään peukaloisten laaksoon. Tätä ennen ohjaaja kertoo lapsille, että portin ohitettuaan jokainen kutistuu peukalon kokoiseksi. Ohjaa menee ”portista” (joka voi olla vaikka kaksi kuusta vierekkäin) ensimmäisenä sisään, menee kyykkyyyn odottamaan lapsia ja ohjaaja neuvoo lapsiakin menemään kyykkyyyn. Kun kaikki lapset ovat tulleet ”portista” läpi, ohjaaja neuvoo heitä nostamaan peukalonsa pystyy ja pyytää jokaista lasta tutkimaan peukaloisten kylää sekä miettimään, minkälaista olisi elää peukalon kokoisena suuressa metsässä. Lopuksi jokaisen lapsen tulisi etsiä itselleen rauhallinen paikka, jossa he haluisivat asua, jos he olisivat peukalon kokoisia.

Kun jokainen on löytänyt oman rauhallisen paikkansa ohjaaja pyytää lapsia olemaan aivan hiiren hiljaa ja sulkemaan silmänsä. Lapsien tulisi ohjaajan avulla rentoutua, kuunnella metsän ääniä ja tuntemaan itse luonto aisteillaan. Mitä he kuulevat? Mitä he tuntevat? Tarinan tarkoituksena on saada lapset ”viritettyä” retken tunnelmaan ja saada heidät myös rentoutumaan.

Tämä harjoite ei vaadi minkäänlaisia apuvälineitä vain hieman erikoisemman maastokohteen, mistä löytyy hyvä portti laaksoon. Portti voi olla vaikkapa kaksi lähekkäistä puuta, kaatunut puu tai pensas.

3.2.2 Värien häivähdys

Tämän harjoituksen tarkoituksena on saada lapset huomioimaan metsän värejä ja samalla rohkaista lapsia itsenäiseen liikkumiseen metsässä. Myös lapsien luontainen uteliaisuus herätetään harjoituksen avulla. Jokaiselle lapselle annetaan kartongista leikattu taiteilijan paletti ja liimapuikko. Lapset keräävät maastosta eri värejä esim. kasveja. Ohjaa painottaen lapsille, että pieni pala väriä riittää. Jos eteen tulee harvinainen kasvi, neuvotaan lapsia olemaan koskematta siihen ja annetaan lapsen värittää kyseinen väri mukana olevilla värikynillä. (Kuva 5.)

Kuva 5. Päiväkoti Pikku Lyhdyn oppilaita

Harjoitusta varten tarvitaan esim. pahvista leikattu taiteilijan väripalettipohja, muutama liimapuikko ja puuvärejä. Tätä harjoitusta voi tehdä ympäri vuoden.

3.2.3 Kellarin ikkunat

Lapsille kerrotaan salaisista kellarin ikkunoista, joita raottamalla saattaa nähdä vilauksen maan alla elävistä asukkaista. Lapset saavat itse etsiä ”ikkunoita” metsässä, mutta jo alussa sovitaan, että avataan vain 3—6 ikkunaa. Lapsia tulee muistuttaa siitä, että ikkunat täytyy ehdottomasti muistaa sulkea. Ikkunat voivat olla sammaleisia kantoja, kiviä, kuolleita puita ja oksia.

Asukkaan löytäessään lapset saavat keksiä hyönteisille hassuja nimiä. Tämän harjoituksen avulla lapset oppivat, että maan alla elämää on jopa enemmän kuin maanpinnalla.

Tätä harjoitusta varten ei välttämättä tarvita mitään apuvälineitä. Tosin jos löytyy luuppeja tai suurennuslaseja ne kannattaa ottaa mukaan, sillä välineiden käyttö lisää lapsien mielenkiintoa sekä ne auttavat näkemään pieniäkin eliöitä paremmin. Harjoitus soveltuu huonosti talviseen ajankohtaan

3.2.4 Kymmenen kosketusta

Lapsille jaetaan ”taikakennot” joiden pohjissa lukee kaksi kosketusta, esim. kuiva ja märkä. Lapsien tulee etsiä pareittain vaikka kolme kyseistä kosketusta. Kun kaikilla lapsilla on kosketuksia tarpeeksi monta, lapset vaihtavat taikakennoja keskenään ja yrittävät silmät kiinni käsillä tunnustellen tunnistaa kyseisiä kosketuksia. Ohjaaja kulkee jokaisen parin luona ja neuvo lapsia. Lapsille tulee kertoa ja näyttää, että esim. kivi voi olla yhdellä kosketuksella kova, sileä, kylmä, lämmin, kuiva tai vaikkapa kostea. Harjoitus voi olla hieman haastava lapsille, kunnes he keksivät esimerkkien avulla, miten tehtävä tulee suorittaa. Harjoituksen tarkoituksena on herkistää tuntoaisti, oppia tekemään ryhmätyötä sekä samalla oppia tunnistamaan asioita luonnosta.

Harjoituksen apuvälineinä toimivat kanamunakennot. Yleensä koristelen taikakennot esimerkiksi sormiväreillä, sillä värikkäät apuvälineet lisäävät lapsien mielenkiintoa. Tosin maalaaminen ei ole pakollista. Harjoituksen voi suorittaa ympäri vuoden.

3.2.5 Tuoksuja

Tässä tehtävässä lapset saavat kupit ja keräävät ympäristöstä heidän mielestään parhaimpia tuoksuja. Ennen kuin lapset saavat alkaa kerätä tuoksuja, ohjaaja lisää jokaisen kuppiin kesäisen tuoksukoktailin perusaineen eli metsän omaa maakariketta. Kuten värien häivähdys -harjoitteessa lapsia tulee neuvoa, että tuoksujakaan varten ei tarvitse poimia koko kasvia vaan pieni pala riittää. Lapsien tulee myös keksiä tuoksukoktailille nimi.

Lopuksi kun jokainen lapsi on saanut aikaan oman tuoksukoktailinsa ja nimennyt sen, ryhmä kokoontuu yhteen, tuoksuja kierrätetään ryhmässä ja arvuutellaan tuoksujen lähteitä. (Kuva 6.)

Kuva 6. Päiväkoti Pikku Lyhdyn oppilaita keräämässä tuoksuja

Tehtävä vaatii jonkinlaisia kuppeja, esim. lasiset pilttipurkit ovat erittäin hyviä kyseiseen harjoitukseen. Tämän harjoituksen voi tehdä myös ympäri vuoden. Talvella harjoitteen nimi on tosin jäätelökestit. Tehtävä on muuten sama, mutta perusaineena toimii lumi joka in ”jäätelöä”. Tuoksuharjoitteen tarkoituksena on myös käyttää aistejamme, tosin tällä kertaa hajuaistia. Olen huomannut, että lapset innostuvat myös tuoksujensa lähteistä, mikä johtaa yleensä lajitunnistamiseen.

Vaikka maakävelyissä pyritään välttämään lajitunnistusta, olen ottanut tavaksi kertoa lajeista, jos lapset tulevat niistä kysymään.

3.2.6 Lilliputtien puutarha

Lopuksi retki päättyy lilliputtien puutarhaan. Lapsille kerrotaan pienen pienistä lilliputeista, jotka elävät pienissä kylissä metsässä. Lilliputit ovat niin pieniä, että niitä ei näe paljaalla silmillä vaan tarvitaan lilliputtikiikarit.

Jotta lapset pääsisivät lilliputtien kylään, heidän tulisi ensin etsiä pienen pieni lahja metsästä, jonka he sitten saavat viedä itse kylään. Samalla kun lapset etsivät lahjan ennen puutarhaan menoa, ohjaaja etsii sopivan kylän paikan niin, että lapset eivät sitä huomaa. Kylä voi olla vaikkapa vanha lahonnut kanto, missä on ympärillä mustikan- ja puolukanvarpuja. Sopivan paikan löydyttyä, ohjaaja peittää sen kankaan palalla. Kun lapset ovat löytäneet lahjansa, ohjaaja ohjaa lapset puutarhan luo ja pyytää lapsia istumaan puutarhan ympärille. Ohjaajan opastuksella jokainen lapsi käy yksitellen laittamassa lahjansa lilliputeille. Tämän jälkeen ohjaaja on kuulevinaan pienten jalkojen ääntä ja ohjaa lapset pois ”kylästä”, jotta lilliputit saavat rauhassa tutustua lahjoihinsa.

Harjoitusta varten tarvitaan pala kangasta, mieluummin maaston väreihin sopivan väristä, sekä maalattuja vessapaperin hylsyjä, jotka toimivat lilliputtikiikareina.

3.3 Retkien toteutusten vertailu

Retkien jälkeen halusin verrata hieman ryhmiä sekä heidän retkiä keskenään. Ensimmäinen ryhmä oli päiväkotikoulu Pikku Lyhdystä, joka on steinerpedagogisen esiopetuksen alainen. Retkellä lähtiessä annoin heidän ohjaajansa tutustua turvallisuusohjeisiin ja tein tuttavuutta lapsien kanssa. Samalla annoin tulevasta retkestä heille vihjeitä ja sain näin heidän kiinnostumisensa heräämään.

Minua hieman jännitti, koska kyseessä oli ensimmäinen opinnäytetyöhöni liittyvä maakävely.

Retki alkoi päiväkotiki Pikku Lyhdyn pihalta, josta kävelimme noin puoli kilometriä heidän lähimetsäänsä, Vihdin Kirkkojärven rannalle. Maasto oli niin minulle kuin lapsille tuttua aluetta joten liikkuminen sujui ongelmitta.

Pikku Lyhdyn oppilaiden kanssa huomasin sen eron muihin kahteen ryhmään verraten, että he olivat rauhallisia ja erittäin tietoisia metsästä, siellä liikkumisesta ja jopa jokamiehen oikeuksista. Heidät sai tempautumaan tarinoiden todella hyvin ja he olivat erittäin innokkaita oppimaan.

Toisena ryhmänä oli Myrskylänmäen päiväkotiki. Heidän ryhmänsä olikin hieman haastavampi. Ensinnäkin tämän päiväkodin esikouluryhmä haluttiin mukaan sen taajama-alueen sijainnin takia. Oletin heidän liikkuvan vähän jos ollenkaan luonnossa. Tämä oletamus ei pitänyt paikkaansa, sillä heidän opettajansa kertoi olevansa aktiivinen luonnossa liikkuja. Hän myös vei esikouluryhmänsä retkille luontoon kerran viikossa. Toinen haaste oli, että en ehtinyt tutkia heidän lähimetsänsä niin tarkkaan kuin olisi ollut tarkoitus. Retkelle lähdettiin siis hieman käsittämällä. Tämä aiheutti haasteita harjoitteiden kanssa.

Ryhmä osoittautui myös aavistuksen haasteelliseksi. Vaikeuksia oli saada ryhmän keskittymiskyky kohdistumaan minuun sekä itse retkeen. Kuten ensimmäiselläkin maakävelyretkellä annoin turvallisuussuunnitelman päiväkodin pihalla heidän ohjaajalleen ja aloitin tutustumisen oppilaisiin. Silloin jo huomasin, että retkestä saattaisi tulla hieman haastavampi, kuin edellinen oli ollut.

Aloitimme retken päiväkodin pihalta ja kävelimme muutaman sadan metrin päässä sijaitsevalle metsäalueelle, mikä oli jo lapsille ja heidän ohjaajalleen entuudestaan tuttu alue. Metsäalueelle päästyä tytöt olivat aivan innoissaan ja heidät olikin helppo saada mukaan tarinaan, mutta poikien keskittymisessä oli työstimistä. He olivat energisiä ja heillä oli vaikeuksia keskittyä tarinoiden, jos en antanut huomiota koko ajan. Jouduin tekemään todellakin töitä että sain pidettyä ryhmän sekä retken koossa. Eräissä harjoitteissa tyttöjä neuvoessani, käänsin hetkeksi selkäni pojille, ja he kerkesivät karkaamaan omille reiteilleen.

Tämän jälkeen ohjasin tytöt edelleni ja tulin poikien kanssa takana, jotta sain pidettyä keskittymisen retkeen kasassa. Loppua kohden sain kuitenkin koko ryhmän tempautumaan retken tarinoihin mukaan.

Kolmas ja viimeinen retki tehtiinkin Vanjärven päiväkodin kanssa. Heillä oli mielestäni kaikkein paras metsäkohde. Metsäkohde oli hieman vanhanmetsän oloinen ja vain paikoitellen hoidettua, joten kohteelta löytyi hyvin lahoppua, kantoja ja kasvillisuutta.

Ryhmän kanssa toimittiin samoin kuin edellisten ryhmien kanssa: turvallisuusohje heidän ohjaajalle, tutustuminen lapsiin ja siirtyminen maastokohteelle.

Kyseinen kohde oli lapsille ja ohjaajalle tuttu. Kävin päivää ennen tutustumassa kohteeseen ja aamulla vielä muokkasin koneella turvallisuussuunnitelmaa.

Tämän ryhmän kanssa toiminta sujui mutkattomasti. Ryhmä innostui myös erittäin hyvin ja pysyi hallittavissa. Oli aivan mahtava huomata, kuinka lapset innostuivat siitä, että he voivat löytää tutusta metsäalueesta kaikkea uutta. Ymmärryksen mukaan viimeisenä harjoitteena toiminut Lilliputtien puutarha osoittautui menestykseksi. Tämän ryhmän kanssa retkemme ajankohta onnistui mielestäni parhaiten. Retkemme oli toukokuun viimeisellä viikolla, jolloin luonto alkoi olla vihreimmillään, joten esim. Värien häivähdys—harjoitus onnistui erittäin hyvin.

4 PALAUTE

Retkien jälkeen keräsin palautetta, mitä mieltä esikouluohjaajat olivat retkistä ja miten se heidän mielestään erosi totutuista metsäretkistä.

Laadin kysymykset tarkoituksella lyhyiksi. Toivoin myös vastauksien pysyvän mahdollisimman lyhyinä ja ytimekkäinä. (Liite 2.)

Kysymyksiä hahmotellessani halusin lisätä siihen kohdan, joka kertoisi kyselyyn vastaavalle, mitä maakävelyt ovat ja mistä ne koostuvat. Syynä oli myös se, että lähetin kysymykset vasta alkusyksyllä, jolloin retket olivat jo voineet unohtua ohjaajilta.

Positiivisena yllätyksenä sain huomata, että retket olivat vielä varsin hyvin vastanneiden ohjaajien mielessä ja kaikkiin kysymyksiin oli vastattu juuri minun toivomallani tavalla.

Kaksi kolmesta päiväkodista vastasi palauteosioon. Päiväkoti Pikku Lyhdyn ohjaaja kertoi maakävelyn antaneen uusia ideoita hänellekin ja koki näin retken olleen inspiroiva ja hauska. Lapsille retki oli toiminnallista ja opettavaista. Hän koki, että aistien käyttö korostui tavanomaista enemmän juuri tehtävien kautta. Hänen mukaansa Pekka Peukaloisen laakso ja Lilliputtien puutarha jäi parhaiten lasten mieleen ja kyseisiä tehtäviä käytetään heillä jatkossakin. Haasteena hän piti ajankäyttöä. Tehtäviä olisi voinut olla ehkä vähemmän ja näin olisi voinut käyttää hieman enemmän aikaa tehtävää kohti.

Nyt käytimme aikaa melko vähän tehtäviin, koska heillä oli aikaa vain tunti, joka siten todella vaikutti siihen, että jouduin hieman tiivistämään ajankäyttöä kyseisen ryhmän kanssa.

Myrskylänmäen päiväkodin ohjaajan mukaan kokemus oli hänelle ja lapsille uusi. Opetus oli toissijainen ja itse asiana olivat tarinat ja asenne. Hänen mielestään metsä avautui lapsen tasolla erittäin hyvin ja yksityiskohtaisesti. Mielikuvitusmaailma oli positiivinen asia. Keskeisempänä asia hän piti luonto-lapsi-satumaailmaa. Turvallisuussuunnitelma oli hyvä ja kattava, tosin sen olisi voinut saada luettavaksi aikaisemmin. Negatiivisena hän piti kertakäyttömukeja, joita käytimme tuoksuharjoituksessa, sekä minun tuntemustani lähimetsästä. En ollut tutustunut lähimetsään tarpeeksi hyvin, jotta olisin saanut siitä aivan kaikkea irti tarinoiden aikana.

Retken jälkeen lapset olivat piirtäneet kuvia heille tärkeimmästä muistosta retkestä ja ne piti liittää mukaan opinnäytetyöhön, mutta ikävä kyllä ne eivät ikinä tavoittaneet minua. Lapset olivat myös laittaneet tuoksukoktailit näytille muille päiväkodin lapsille ja kertoivat innokkaasti retkestä ja sen tapahtumista.

Yleiskuva palautteista oli, että esikouluryhmien vetäjät olivat olleet tyytyväisiä retkien erilaisuuteen. Maakävelyretki oli Myrskylänmäen päiväkodille uusi tuttavuus, mutta päiväkotikoti Pikku Lyhdyn henkilökunnalle oli jo vanha tuttavuus. Heille olin organisoinut retkiä jo aikaisemminkin. Aistien käyttämistä ja retkien satumailmaa pidettiin positiivisena. Molemmat päiväkotien ohjaajat halusivat jatkaa kyseisiä retkiä.

5 MAAKÄVELYRETKIEN ONNISTUMINEN

Maakävelyretket onnistuivat yleisesti ottaen hyvin. Retket saivat hyvän vastaanoton ja niistä oltiin kiinnostuneita. Retkillä välttyttiin onnettomuuksilta ja lapset saivat tutustua lähimetsään aivan uudella tavalla.

Ongelmilta ei kuitenkaan välttytty suunnitteluvaiheessa. Maakävelyissä käytettiin apuvälineitä, jotka halusin valmistella mahdollisimman ekologisesti ja tarvikkeita kierrättäen. Tärkeää oli myös se että tarvikkeiden tuli kestää ulkona olemista sekä lapsien käsittelyä. Ikävä kyllä tämä päätös ei aivan onnistunut tuoksukoktaili-tehtävässä.

Olin suunnitellut käyttäväni lapsien pilttipurkkeja kestävyiden sekä sopivan koon takia. Päivää ennen ensimmäistä retkeä huomasin, että pilttipurkit olivat kadonneet lastinkierrätykseen, joten jouduin tekemään pikaisia päätöksiä. Jouduin käyttämään retkillä muovisia kertakäyttökuppeja, mistä tulikin palauteosiossa hieman palautetta.

Tehtävien lukumäärää kannattaa etukäteen miettiä ja tehtävänantoon voisi nyt jälkikäteen lisätä viitteellisen ajan, joka tehtävän suorittamiseen tulisi vähintään varata. Tehtävän turha tiivistäminen ja kiireinen aikataulu supistaa harjoitteen loppusaldoa ja mielekkyyttä.

Parannusehdotuksina pitäisin seuraavia asioita. Retkien maastokohteet täytyy ehdottomasti käydä tarkistamassa tarkemmin ennen varsinaista retkeä. Samalla tulee tarkistettua maasto ja voidaan ottaa huomioon kaikki riskit sekä hahmottaa retkikohteet mielessä, jotta tarinakin sujuu itse retkellä joustavammin ja harjoitteet sulautuvat paremmin yhteen.

Retkien turvallisuussuunnitelma olisi paljon parempi lähettää vaikka päivää ennen retkeä ryhmän ohjaajalle, jotta hän saa tutustua siihen rauhassa ja sisäistää ohjeet.

Retket olisi hyvä aloittaa jonkinlaisella lämmittelyleikillä, jonka tarkoituksena olisi saada lapset purkamaan ylimääräistä energiaa, esim. erilaiset hippaleikit olisivat täydellisiä tähän tarkoitukseen. Tämä voisi auttaa lapsia keskittymään paremmin itse retkeen.

Ehdottaman tärkeää on se, että ryhmien omien ohjaajien tulisi osallistua retkeen niin fyysisesti kuin henkisesti. Pelkästään fyysinen läsnäolo ei auta maakävelyn vetäjää pitämään ryhmään koossa, vaan siihen tarvitaan ehdottomasti mukaan myös ryhmän oman ohjaajan apua. Näin retken kulku olisi kaikille paljon mielekkäämpää.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Luvuissa 2.3 ja 2.4 kerroin kahdesta erilaisesta ympäristökasvatusmenetelmästä. Toinen on varsinainen ympäristökasvatusmalli ja toinen taas toimenpideohjelma. Tarkoituksena on tarkastella maakävelyretkien onnistumista näiden ohjelmien mukaan.

Palmerin puumalli on yksi suosituimmista ympäristökasvatusmalleista. Halusin käyttää sitä pohtiessani työni tulosta. Mallissa ympäristökasvatus kuvataan puun avulla jossa juuret edustavat sitä, miten kokemukset kiinnittyvät kokemusten ympärille. Rungossa taas oksat ja lehvästö jakautuu kolmeen osaan: ympäristö, ympäristössä ja ympäristön puolesta.

Retkillä otettiin huomiin ympäristö jo retkiä suunnitellessa. Kaikki välineet pyrittiin tekemään luontoa kunnioittaen. Kaikki tehtävät tehtiin luontoa varoen ja lasten tuli huolehtia, että kaikki välineet tulisivat pois metsästä retkien päätyttyä.

”Ympäristössä”-kohta minun mielestä tarkoittaa sitä että lasten kanssa tehdään jotain itse luonnossa tai metsässä. Tämä osa toteutui retkien tehtävien avulla, mutta kohta ”ympäristö” aiheutti minulle hahmottamisongelmia. Mitä se pitäisi sisällään, mitä se oikein tarkoittaa ja miten sen voisi toteuttaa? Jälkeenpäin olen ajatellut, että se on tarkoittanut sitä, että lapset tiedostavat ympärillään olevan luonnon, sen rauhallisuuden ja elämän, jonka se sisältää, värien loisteen ja kunnioituksen kasvamista luontoa kohtaan. Itse puun juurilla on tarkoitus saada kokemukset juurtumaan lasten mieliin, mutta sen onnistuminen mietitytti minua paljon. Ajattelin, että retket saisivat todella olla erilainen kokemus verrattuna aikaisempiin metsäretkiin, jotta ne jäisivät lapsien mieleen.

Palautteista sain kuitenkin lukea, että lapset olivat kertoneet retkistä muille lapsille sekä vanhemmilleen, joten mielestäni tämä kertoo siitä, että heidän mieliinsä jäi kuitenkin muistoja retkistämme.

Metsäsertifiointiohjelman toimintaohjeista mielestäni toteutui joitakin kohtia. Suunnitelimme ja toteutimme metsäretkiä, joilla lapsien metsätuntemusta vahvistettiin ja lisättiin. Lisäksi paikallinen metsänhoitoyhdistys lahjoitti kuusen taimia, joita lapset saivat itse istuttaa päiväkotien lähimaastoon.

Jokainen retki vahvisti käsitystäni, että lasten luottamusta luonnossa liikkumiseen tulisi kannustaa. Mielestäni lapsilta tuntuu puuttuvan rohkeutta ja halua liikkua metsässä sekä metsäluonnon perustuntemus on puutteellista. Olen vertailut sitä oman ikäpolveni metsätuntemukseen, joka mielestäni on vahvempaa mm, jokamiehen oikeudet olivat paremmin tiedossa sekä peruskasvillisuutta ja metsän eläimiä osattiin tunnistaa mielestä hieman paremmin.

Mielestäni tätä asiaa tulisi tutkia tarkemmin ja siinä olisi hyvä opinnäytetyön aihe, koska itse en löytänyt varsinaista tutkimusta joka olisi tukenut minun näkemystäni tästä asiassa. Olisin toivonut työssä viittaamien artikkelien tueksi suomalaista tutkimusta, koska käyttämäni tutkimus, joka kertoi puistossa oleilun lievittävän ADHD:stä kärsivien lapsien oireita, oli ulkomaalainen tutkimustyö. Löysin internetistä kirjoja ja artikkeleita, joissa puhuttiin lasten ja nuorten metsäosaamisen huonontuneen.

Varsinaista tutkimusta en ole löytänyt tukemaan kaikkia edellä mainittuja asioita ja sitä olisin todella kaivannut oman työni tukemiseksi.

Maakävelyretkien toteuttaminen esikouluryhmille oli antoisa ja mukava kokemus ei pelkästään lapsien takia, vaan myös heidän opettajiensa innokkuuden takia. Vihdin alueen päiväkodit todistivat minulle sen, että aikuisten oma innokkuus lisäsi lapsien omaa innokkuutta. Kyse on siis myös hoitopaikan henkilökunnan osaamisesta ja tahdosta opettaa lapsille luontoon ja metsään liittyviä asioita. Ohjaajista sain sellaisen kuvan, että he kuuntelivat tarkkaavaisesti, mitä tein ja miten tein. Heistä huomasin että he halusivat oppia uusia menetelmiä, miten esikouluikäisille lapsille voisi opettaa metsäasioita asioita ilman, että se olisi peruskoulun opetustasoa.

Lapset ovat luonteeltaan uteliaita ja tätä tulisi hyödyntää erilaisten opetustyylien etsimisessä. Mitä nuorempina lapset viedään metsään jo pelkästään vaikka rakentamaan majaa, sienestämään, marjastamaan tai ihan pelkästään kävelylle, sitä paremmin luosuhdetta luontoon ja metsään. Näinkin pienet asiat vaikuttavat erittäin paljon lapsen luontosuhteeseen.

Maakävely on vain yksi monista tavoista saada lapset innostumaan asioista. Minä valitsin maakävelyn sen takia, että siinä käytetään jokaiselle ihmiselle kuuluvia perusaisteja luonnon tutkimiseen. Tarinat edesauttavat mielikuvituksen käyttöä ja työvälineet saavat lapset innostumaan ja kiinnostumaan ympäröivästä luonnosta. Lapset saavat retkien kautta itseluottamusta lähteä tutustumaan lähimetsiin ja uuden näkökulman katsella metsäluontoa.

LÄHTEET

Cantell Hannele 2004. Ympäristökasvatuksen käsikirja, Juva, PS-Kustannus.

Hjerppen Anne 2007. Ympäristökasvatuksen toimintamallin metsäosio- ikivihrein siivon kehityshanke

Kaskioja Terhi 2008. Puulajitaulu alakoulujen oppimateriaaliksi

Kurtio Tuovi, Kurki Outi 1999. Varhaiskasvattajan ympäristöopas, Painohäme Oy, Ylöjärvi

4H-Yhdistys, 2006, Metsissä mahdollisuus- kansio

Ojansivu Merja 2009

AJPH 2012

Kaaro Jani 2008

<http://blogs.helsinki.fi/ymparistokasvatus/ymparistokasvatuksen-teorioita/puumalli/>

OPH 2012

Maakasvatus 2012

Vihdin steiner-koulu 2012

Vihdin 4H 2012

Vihdin 4H-Yhdistys ry:n 2010 Toimintakertomus

Ikivihreä-malli 2012

Liite 1.

Retkitoiminnan turvallisuussuunnitelma

<u>Retken kohde, lähtö- ja paluupaikka:</u> Lähtö retkelle lähimetsään päiväkodin pihalta klo 10.00 (Haagantie 03400 Vihti). Paluu päiväkodin pihalle klo 10.45 mennessä.	15
<u>Osallistujat, määrä ja ikä:</u> N. 5-10 esikoululaista, 1-2 opettaja ja 1 4H-ohjaajaa. Osallistujaluettelo opettajalla.	
<u>Retkisuunnitelma:</u> Lapset liikkuvat lähimetsässä tehden erilaisia maakävelyharjoitteita maastossa. Lähtö on päiväkodin pihalta lähimetsään klo 10.00 ja paluu takaisin päiväkodin pihalle klo n. 10.45	
<u>Retken ohjaajat ja yhteystiedot:</u> Mirva Lindfors xxx-xxxxxxx Eija Sulkava xxx-xxxxxxx	
<u>Turvallisuusvastaava:</u> Turvallisuusvastaavana Ohjaaja Mirva Lindfors, Varaohjaaja Eija Sulkava	
<u>Ohjaajien EA-taitotaso:</u> Ohjaaja Mirva Lindfors: EA 1, 2,3,4 + WMA:n Healthcare provider+ peruslääketiede 300h Varaohjaaja Eija Sulkava EA 1.	
<u>Leiriläisten varustus (varmistetaan että jokaisella mukana):</u> Ennen retkeä on laadittu ennakkotiedotus oppilaiden koteihin, jossa mainittu mm. seur: vesipullo, sopiva vaatetus: lämpimät veden- ja tuulenpitävät vaatteet, hattu ja kumisaappaat.	
<u>Retkelle mukaan:</u> Eväät, kartta ja kompassi, kännykät, turvallisuussuunnitelma. Ensiaputarvikkeet: Normaaliavarusteiset EA-laukku 4H-ohjaajalla	

Jos retkellä sattuu onnettomuus:

1. Estä lisäonnettomuudet

2. Anna ensiapua

3. Tarvitaanko lisääpua?

Soita 112!

Onnettomuuden jälkeen:

Tarvitaanko jatkohoitoa? Soitto terveyskeskukseen.

Kuljetuksen järjestäminen. Tarvittaessa 112 ja ambulanssi / helikopteri. Ei-kiireellinen kuljetus terveyskeskukseen esim. bussilla > opettajan autolla.

Opettaja tiedottaa onnettomuudesta huoltajille ja koulun johdolle.

Päivystävä terveyskeskus arkisin 8-16 puhelin ja osoite Päivystävä terveyskeskus (illat, yöt, viikonloput ja juhlapyhät)	<p>Nummelan terveysasema,</p> <p>Nummenselkä 2, Nummela</p> <p>(09) 4258 2100</p> <p>Tynninharjun terveysasema,</p> <p>Sairaالات 8, Lohja (Lohjan sairaalan yhteydessä)</p> <p>(019) 369 2900</p>
--	--

Ennen retkeä:

- Huoltajille osoitetussa kirjeessä ohjeistettu osallistujat ja huoltajat sopivasta varustautumisesta.
- Suunniteltu retken aikataulu ja reitti sekä suunniteltu turvallisuusasiat

Retken alussa ja kuluessa osallistujia ohjeistetaan seuraavissa asioissa:

- Sopiva varustautuminen tarkastetaan. Vaatetus, riittävä juominen, jne.
- Käydään läpi retken säännöt: Pysytään ryhmässä, liikutaan rauhassa hitaimman tahtiin, jne.
- Ohjeistetaan toiminta tapaturmatilanteessa: Jos joku loukkaantuu, ohjeistetaan pyytämään apua lähimmältä aikuiselta, joka selvittää tilanteen ja harkitsee tarvitaanko lisäapua tai mahdollista terveyskeskuskäyntiä.

Riskit ja niiden hallinta

<i>Riski</i>	<i>Riskin hallinta (Ennaltaehkäisy / ensiapu)</i>
Eksyminen	Ohjeistetaan ennen retkelle lähtöä pysymään ryhmässä ja pitämään huolta muusta ryhmästä. Edetään hitaimman tahtiin. Liikutaan rauhallisesti. Ryhmäläiset ohjeistetaan myös tarkkailemaan muuta ryhmää ja ilmoittamaan, jos joku lähtee omille teilleen. Jos joku eksyy, ohjeistetaan pysymään paikallaan, tarkkailemaan rauhassa ympäristöstä liikkuuko siellä ihmisiä ja huutamaan apua tarvittaessa.
Kaatuminen, liukastuminen, nilkan nyrjähdys tms.	Huolehditaan etteivät lapset juokse pitkospuilla, kalliolla tai muilla liukkailla alueilla. <i>Ensiapu:</i> Kylmäkääre, puristus, kohottaminen. Mikäli kaatuminen on paha, tulee kaatuneen jäädä paikalleen makaamaan ja jonkun muun ryhmästä lähteä hakemaan apua. Esim. päänsä lyönyt ei saa nousta ennen kuin ohjaaja on tarkastanut tilanteen.
Allergia	Opettajilla on kerätty tiedot allergioista sekä kysytty lupa lääkityksen antamiseen tarvittaessa. Osallistujien huoltajia on neuvottu pakkaamaan mukaan tarvittava osallistujan oma lääkitys ja ohjaajilla on ensiapuvarusteissa allergialääkkeet. <i>Ensiapu:</i> oma lääkitys mikäli mukana tai ohjaajien mukana olevat allergialääkkeet. Häätapauksessa hengityksen tarkistus ja hengitysteiden avaus, soitto hätänumeroon 112.
Suuri haava, verenvuoto	Lapsille ei teräaseita, puukkoja tms. muuten kuin ohjeistettuna ja ohjaajien valvonnan alaisena. <i>Ensiapu:</i> puristusside, kohotus. 112 jos tarpeen.
Palovamma	Ohjeistetaan toimimaan rauhallisesti nuotion äärellä. Vain ohjaajat saavat työskennellä tulen kanssa. <i>Ensiapu:</i> Palovamman sattuessa annetaan 20 min viilentävä ensiapu palaneelle kohdalle esim. laittamalla lunta hattuun tms., ei suoraan vaurioituneelle kohdalle. Arvioidaan tarve lähteä terveyskeskukseen.

<i>Riski</i>	<i>Riskin hallinta (Ennaltaehkäisy / ensiapu)</i>
Paleltuminen	Pukeudutaan sään mukaan. Pysytään liikkeessä.
Hukkumisvaara rannalla	Reitin varrella oleville rannoille ei mennä ilman valvojia. <i>Hätätapauksessa:</i> pelastetaan veden varaan joutunut, hengitysteiden avaus, elvytys jos tarpeen, 112.
Tien ylitys/auton allejääminen	Lapsia tulee ohjeistaa kulkemaan tiensivussa jonossa. Tiellä kävellessä lapset eivät saa hyppi ja töniä toisiaan vaan kävellä rauhallisesti ja kuunnella ohjaajien ohjeita. Jonon edellä kulkee yksi ohjaa, samoin jonon keskellä sekä viimeisenä. <u>Ensiapu:</u> Yksi ohjaajista tarkistaa loukkaantuneen tilanteen ja soittaa välittömästi hätänumeroon antaen samalla esiapua. Muut ohjaajat vievät loput lapset sivummalle ja huolehtivat heidän turvallisuudesta.
Punkin- ja käärmeen purema	Lapsia tulee ohjeistaa käärmeitä sekä punkkien varalle seuraavasti: Jos lapsi löytää käärmeen/törmää käärmeeseen tulee käärme jättää ehdottomasti rauhaan ja sitä ei saa missään nimessä alkaa häiritsemään. Lapsien tulee ilmoittaa ohjaajille havainnoistaan välittömästi! <u>Ensiapu:</u> Anna potilaalle kyypakkauksen tabletteja ohjeen mukaan. Avaa tarvittaessa hengitystiet. Anna tarvittaessa sokin ensiapu . kuljeta potilas viivytyksettä lääkärin hoitoon. Punkin purema: Irrota punkki ns. punkkipihdeillä varovasti kiertäen. Tarkkaile puremakohtaa noin viikon ajan ilmestyykö sen ympärille punottava ihottumarengas. Jos ihottumarengas tulee, vie pureman saanut lääkäriin. Paras ennaltaehkäisy on luonnossa liikkumisen jälkeen illalla tehty punkkitarkastus

Turvallisuussuunnitelman laatija:

Eija Sulkava xxx-xxxxxxx

Suunnitelma annettu tiedoksi:

Päiväkodin johtaja, retkellä mukana olevat opettajat ja ohjaajat

PÄIVÄKODIN YHTEYSTIEDOT:

Haagantie 15

03400 Vihti

Gsm. 044 123 45 67

Vastaava lastentarhanopettaja:

Minna Meikäläinn

Liite 2.

Maakasvatus

Maakasvatus on vaihtoehtoinen metodi toteuttaa toiminnallista ympäristökasvatusta. Tärkeimpinä pidetään löytämisen taikaa, innostuneisuutta ja vapaaehtoista osallistumista mielikuvituksen voimin. Maakävelyn tarkoituksena on osallistuva ja keskusteluva menetelmä lajintunnistukseen. Kolme painotettua asiaa ovat:

- Ekologisten peruskäsitteiden vahvistaminen
- Aistien herkistäminen ja tietoisuuden avartaminen
- Mahdollisuuksia yksinoloon luonnossa

Mikä on maakävely?

Maakävelyssä tärkeintä on aistien herkistäminen ja havaintoherkkyyden kasvattaminen. Luonnon ihmeisiin ja sen monimuotoisuuteen tutustutaan elämyksellisin seikkailun voimin. Tämä on helppo tapa tutustua luontoon, samalla lapset saavat hyötyliikuntaa ja metsässä liikkuminen kehittää heidän motoriikkaa.

Maakävelyt koostuvat yleensä noin 4—6 harjoitteesta, jotka on suunniteltu siten, että tarina etenee sujuvasti. Retken pituus voi vaihdella vartista tuntiin. Metsässä ollessa kiinnitetään huomio sellaisiin asioihin, joihin yleensä ei kiinnitetä mitään huomiota, kuten jalkojen alla olevaan mikromailma.

Maakävelyn vetäjä ei ole retken keskipiste, vaan kävelyllä keskitytään itse luontoon. Oppaan tehtävänä on vetää harjoitteet, mutta tärkeintä on yhdessä tekeminen luonnossa ja osallistuminen harjoitteisiin.

Yhtä tärkeää on saada eri harjoitteiden kulku sujumaan sulavasti toisiinsa liittyen. Tarkoituksena ei ole luennoida lapsille ja komentaa heitä seuraamaan opasta, vaan lapset tulee saada siirtymään harjoitteesta toiseen sujuvasti tarinoiden avulla, jotka on rakennettu harjoitteiden sisälle. Siirtymisten tulee siis tapahtua huomaamattomasti.

Retkeläisillä tulisikin olla tunne retken päätyttyä, että kaikki harjoitteet sulautuivat yhdeksi tarinaksi ja aika saatiin kulumaan nopeasti.

Retkellä tapahtuvat harjoitukset:

Pekka Peukaloisen laakso

- Lapsille kerrotaan metsässä elävistä peukaloisista ja käydään peukaloisten kylässä vierailulla.

Värien häivähdys

- Lapset saavat tutustua metsän väreihin taiteilijoiden väripalettien avulla.

Kellarin ikkunat

- Lapsille kerrotaan salaisista kellarien ikkunoista, joita raottamalla saatetaan nähdä vilaus kellarien asukkaista. Näin tutustutaan metsän maakerroksen asukkaisiin.

Kymmenen kosketusta

- Lapsille annetaan taikakennot (tyhjiä munakennoja), joihin on kirjoitettu kaksi kosketusta esim. kuiva ja märkä. Lapset etsivät metsästä kyseiset kaksi eri kosketusta.

Tuoksuja

- Etsitään erilaisia tuoksuja ja lapset saavat suunnitella niistä omat tuoksukokteilin ja nimetä ne.

Lilliputtien puutarha

- Retken loppuksi vieraillaan Lilliputtien puutarhalla ja lapset vievät sinne oman metsästä löydetyn pienen lahjan.

Kysely esikouluryhmän vetäjälle

1. Mitä mieltä olit maakävelystä?
2. Mitä mielestäsi maakävelyssä olisi voinut tehdä toisin?
3. Miten maakävely erosi mielestäsi normaaleista metsäretkistä?
4. Mikä oli mielestäsi keskeisin asia maakävelyretkellä?
5. Olisitko itse kiinnostunut maakasvatuskoulutuksista?
6. Retkelle suunniteltiin turvallisuusohje. Oliko turvallisuussuunnitelma mielestäsi tarpeeksi kattava ja selkeä?
7. Onko ohjaaja saanut palautetta lapsilta retkestä? Jos on niin minkälaista ja missä muodossa?